

KAZERNE DOSSIN

MEMORIAAL, MUSEUM
EN DOCUMENTATIECENTRUM
OVER HOLOCAUST
EN MENSENRECHTEN

EEN LEVEN BELEVEN

Oog in oog met overlevende Malvine Löwenwirth

STAPPENPLAN VOOR DE
BEGELEIDER

Colofon

Concept: Kazerne Dossin

Teksten: Sara Lanoye en Marjan Verplancke

Lay-out: Sara Lanoye

INHOUDSTAFEL

1. Inleiding
2. Achtergrondinformatie
  - Kazerne Dossin
  - Biografie Malvine Löwenwirth
3. Doelstellingen
  - Doelstellingen
  - Aanknoping bij de eindtermen
4. Stappenplan museumbezoek
  - Vooraf
  - Inleiding
  - Verdieping 1
  - Verdieping 2
  - Verdieping 3
  - Memoriaal
  - Tot slot
5. Handleiding iBook
6. Overzicht museumbezoek

1. INLEIDING

‘Een leven beleven’ is een bijzonder aanbod. Het voert je leerlingen mee in het relaas van een jonge Joodse vrouw, Malvine. Voor wie zich aangesproken voelt door persoonlijke verhalen en tijdens een museumbezoek graag zelf actief ontdekt, is deze formule op het lijf geschreven.

In dit traject staat beleving centraal. Net als een gidsbeurt is het geen allesomvattend bezoek aan Kazerne Dossin. Je houdt halt op de plekken die relevant zijn voor Malvine’s verhaal. Het bredere historische kader wordt eerder impliciet mee gegeven. Je kan de opkomst van het nazisme en de vervolgingspolitiek van de nazi’s wel op voorhand inleiden met ons pakket ‘De massa en de marge’.

‘Een leven beleven’ wordt nog krachtiger als jij als leerkracht de groep actief mee ondersteunt. Vandaar deze brochure. Je vindt beknopte achtergrondinformatie en heldere richtlijnen voor het begeleiden van de groep. ‘Een leven beleven’ is een museumbezoek in een klein groepje van twee leerlingen. Elk groepje krijgt aan het onthaal een iPad en hoofdtelefoons mee. Op de iPad vinden ze een digitaal en interactief ‘boek’. Dit iBook begeleidt hen door het museum. Ze horen de stem van Malvine die haar verhaal vertelt en hun aandacht vestigt op bepaalde foto’s of documenten in het museum. De looprichting wordt met nummers aangegeven. De begeleider geeft bij het begin van elke verdieping een korte inleiding en doet aan het einde van de verdieping een korte bespreking.

Praktische informatie

WAT | Museumbezoek ‘Een leven beleven’: Oog in oog met overlevende Malvine Löwenwirth
WANNEER | Om 09.30u en 13.30u
WAAR | Kazerne Dossin, Goswin de Stassartstraat 153, Mechelen
WIE? | Max. 20 leerlingen per groep (2e en 3e graad SO)
DUUR? | 2 uur
PRIJS | 4 euro per leerling, begeleide leerkracht gratis
BEGELEIDING | Begeleid dit bezoek als leerkracht zelf aan de hand van dit stappenplan.

2. ACHTERGRONDINFORMATIE

Kazerne Dossin

Kazerne Dossin, Memoriaal, Museum en Documentatiecentrum over Holocaust en Mensenrechten is een unieke plaats van herinnering aan de Holocaust in België. Op deze plaats werden meer dan 25.000 Joden en zigeuners verzameld en gedeporteerd naar Auschwitz-Birkenau. Amper 5% van hen keerde terug. Hoe was dit mogelijk? Waarom die vervolging? Wat betekende ze voor de slachtoffers, daders en omstaanders? Vanuit de Holocaust gaan we op zoek naar actuele mechanismen als onverdraagzaamheid en discriminatie. Het museum nodigt je uit een bewuste en kritische houding aan te nemen in alledaagse situaties van uitsluiting en groepsdruk. Een bezoek met je leerlingen kadert zo in een traject rond actief respect en burgerzin.

Meer info?

Bezoek onze **website** www.kazernedossin.eu voor meer informatie. Daarnaast biedt de **nieuwsbrief voor leraren** je informatie en tips over holocausteducatie. Schrijf je in via info@kazernedossin.eu. Ook onze **catalogus** biedt heel wat achtergrondinformatie over deze unieke plek. Deze is te koop in onze museumshop.

Biografie Malvine Löwenwirth

“Ik weet: mijn verhaal is niet uniek. Zovelen hebben dezelfde strijd, dezelfde angsten, hetzelfde lijden ervaren. En helaas is mijn verhaal nog steeds universeel en herkenbaar. Daarom vertel ik mijn verhaal opdat de mens zou leren uit de fouten die anderen hebben gemaakt.”

(Malvine Löwenwirth, 30 augustus 2008)

Familiefoto 1930

v.l.n.r.: Malvine, Irène, Philippe, Esther, Cécilia, Adolf en Hermine

Op 3 september 1922 wordt Malvine Löwenwirth geboren als oudste dochter van Philippe Löwenwirth en Cécilia Nagort. In 1924 krijgt Malvine er zusje Hermine bij en twee jaar later wordt de tweeling, Adolf en Irène, geboren. In Tsjechië leeft het gezin op de rand van de armoedegrens. Philippe is kleermaker, maar verdient niet genoeg om te overleven. Ze verlangen naar een betere toekomst en besluiten in 1929 om naar België te migreren. Een jaar later wordt Esther, de jongste van het gezin, geboren. Het leven in België is een totale verandering. Alles is anders: het klimaat, de taal, de mensen. In België richt Philippe opnieuw een kleermakerszaak op. Beide ouders leren Nederlands en zijn na een tijdje perfect geïntegreerd in hun nieuwe milieu. Malvine en de andere kinderen gaan naar school in Antwerpen. Op school leert Malvine Ida kennen. Ze worden beste vrienden en zijn dat de rest van hun leven gebleven. Kopel, Ida's drie jaar oudere broer, helpt Malvine met wiskunde. Hij spreekt vloeiend Pools, Frans en Nederlands en studeert Grieks en Latijn. Zijn intelligentie maakt indruk op Malvine en al snel worden ze verliefd.

Maar op 10 mei 1940, wanneer Malvine 18 jaar is, valt het Duitse leger België binnen. Het gezin vlucht naar Noord-Frankrijk voor het oorlogsgeweld. Maar als de Duitse troepen ook daar al blijken te zijn, keren de twee miljoen Belgische vluchtelingen terug naar België. Onder het Duitse militaire bestuur volgen de anti-Joodse wetten elkaar in een razendsnel tempo op. Angst houdt Joden in zijn greep. Ze worden openlijk gediscrimineerd: niet meer naar de bioscoop, niet meer naar het stadspark, de avondklok, het brandmerken via de Davidster, ... Door het verbod om naar een niet-Joodse school te gaan, moeten Malvine en Kopel hun toekomstplannen opbergen. Kopel wilde dokter worden, maar heeft zijn droom nooit kunnen waarmaken. Op 27 juni 1942, wanneer Malvine bijna 20 jaar is, trouwen Kopel en Malvine. Het is midden in de oorlog. De sfeer is bedrukt en mistroostig. De meeste gasten op het feest zal Malvine nooit meer terugzien. Want een maand later krijgen velen, zoals Hermine, Irène en Adolf, een

Arbeitseinsatzbefehl in de bus. Hermine (17 jaar), Irène en Adolf (15 jaar) gehoorzamen de oproepingsbrief om zogenaamd te gaan werken. Ze nemen op het perron van Antwerpen-Centraal afscheid van hun familie en stappen op de trein naar Mechelen. Daar melden ze zich aan in de Dossinkazerne, het verzamelkamp voor Joden en zigeuners. Op 15 augustus 1942 vertrekken de drie jongeren met Transport 3 naar Auschwitz-Birkenau. Alle drie komen ze om. Een paar weken later komt er een oproepingsbevel voor Philippe, Malvines vader. Hij wordt echt tewerk gesteld, aan de *Atlantikwall*. Uiteindelijk wordt hij toch op 31 oktober 1942 ook naar Auschwitz-Birkenau gedeporteerd. Hij zit op Transport 17. In Auschwitz krijgt hij een baantje als kleermaker van Duitse uniformen. Toch sterft hij vlak voor de bevrijding van hongersnood en uitputting. Ook Malvine en Kopel krijgen in juli 1942 een tewerkstellingsbevel. Ze negeren het bevel en duiken onder met valse identiteitskaarten. Malvine heet nu 'Mathilde Lambrichts' en Kopel 'Pierre-Paul Andriessens'. Uit angst voor verklanking verhuizen ze regelmatig tussen Antwerpen, Brussel, Leuven, ... Wanneer Kopel in januari 1943 een afspraak heeft met iemand die hen eten bezorgt, wordt hij verraden. Zo komt hij ook in de Dossinkazerne terecht. Met enkele andere gevangenen van Transport 18 slaagt hij erin de tralies van de treinwagon te forceren en uit de trein te springen.

Na de bevrijding wordt Malvine herenigd met haar mama en haar jongste zus Esther, die naar Zwitserland waren gevlucht. Samen wachten ze op de terugkeer van de rest van het gezin. Wanneer die realiteit tot haar doordringt, kan Malvines mama niet meer in België blijven. Ze verhuist naar de Verenigde Staten en Esther vindt in Israël een nieuwe thuis. Kopel en Malvine starten in Brussel een winkeltje waar ze speelgoed en pluchen diertjes maken. In 1946 wordt hun dochter Judith geboren. Hun zoon Daniel is van 1957. Ze krijgen niet alleen kinderen, maar ook kleinkinderen en achterkleinkinderen. Al woont niet iedereen in België, dankzij het internet zijn ze heel dichtbij. Kopel sterft in 2004 op 85-jarige leeftijd. Malvine mist hem nog elke dag.

Malvine en Kopel; 27 juni 1942

Meer info?

Wens je meer informatie over deze familiegeschiedenis? Neem contact met ons op via info@kazernedossin.eu voor foto's, documenten en getuigenissen van Malvine en haar familie.

3. DOELSTELLINGEN

De leerlingen:

KENNIS

- Raken vertrouwd met historische begrippen als nazisme, Jodenster, verordening, onderduiken, ...
- Krijgen inzicht in de concrete gevolgen van de Jodenvervolgving voor een individu.
- Krijgen inzicht in de moeilijke dilemma's waar mensen in oorlogstijd mee te maken krijgen.

VAARDIGHEDEN

- Kunnen zich verplaatsen in het perspectief van een jonge vrouw die 70 jaar geleden leefde. Zij oefenen de competentie van historische perspectiefname.
- Kunnen de parallellen, maar ook de verschillen benoemen tussen de tijd van Malvine en onze eigen tijd.

ATTITUDES

- Tonen zich geïnteresseerd in de actuele samenleving.
- Zijn bereid om vanuit het verhaal van Malvine op zoek te gaan naar hedendaagse vormen van onverdraagzaamheid, racisme of antisemitisme.
- Zijn bereid om stelling in te nemen tegen die hedendaagse vormen van racisme of onverdraagzaamheid.

Aanknoping bij de eindtermen

'Een leven beleven' sluit aan bij verschillende eindtermen. Heel veel vakken lenen zich tot herinneringseducatie: taalvakken, levensbeschouwelijke vakken, cultuurwetenschappen, ... De meeste aanknopingspunten vind je echter terug in de vakoverschrijdende eindtermen en in de vakgebonden eindtermen geschiedenis en PAV.

Vakoverschrijdende eindtermen

Gemeenschappelijke stam

Creativiteit (2), Empathie (5), Exploreren (8), Kritisch denken (11), (13), Mediawijsheid (15), (16), (17), Respect (18), Samenwerken (19), (20), Zelfredzaamheid (24),

Zorgzaamheid (26), (27).

Context 5: Politiek-juridische samenleving

De leerlingen: **3** tonen het belang en dynamische karakter aan van mensen- en kinderrechten; **4** zetten zich actief en opbouwend in voor de eigen rechten en die van anderen; **9** toetsen het samenleven in ons democratisch bestel aan het samenleven onder andere regeringsvormen; **10** illustreren hoe een democratisch beleid het algemeen belang nastreeft en rekening houdt met ideeën, standpunten en belangen van verschillende betrokkenen;

Context 7: socioculturele samenleving

De leerlingen: **1** beschrijven de dynamiek in leef- en omgangsgewoonten, opinies, waarden en normen in eigen en andere sociale en culturele groepen; **2** gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen; **3** illustreren het belang van sociale samenhang en solidariteit; **4** trekken lessen uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie; **5** geven voorbeelden van de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten; **7** illustreren de wederzijdse beïnvloeding van kunst, cultuur en techniek, politiek, economie, wetenschappen en levensbeschouwing.

Vakgebonden eindtermen geschiedenis derde graad ASO

De leerlingen: **6** analyseren fundamentele conflicten en breuklijnen waarmee moderne samenlevingen worden geconfronteerd; **7** analyseren de breuklijnen in de evoluerende Belgische samenleving vanaf 1830; **11** tonen aan dat ideologieën, mentaliteiten, waardestelsels en wereldbeschouwingen invloed uitoefenen op samenlevingen, menselijke gedragingen en beeldvorming over het verleden; **13** stellen vragen aan het verleden om actuele spanningsvelden te verhelderen; **20** kunnen een redenering opbouwen vanuit de studie van verleden en heden om hun standpunt t.o.v. een maatschappelijk probleem te verdedigen; **23*** zijn bereid om actuele spanningsvelden aan de historische ontwikkelingen te relateren; **24*** zijn bereid om actuele/historische spanningsvelden vanuit verschillende gezichtshoeken kritisch te bekijken, rekening houdend met mogelijke achterliggende waarden, normen en mentaliteiten; **25*** zijn bereid ook hun ingenomen standpunten te confronteren met conflicterende gegevens en die van daaruit te relativiseren; **29*** zijn bereid vanuit het historisch besef dat individuen en groepen interfereren in maatschappelijke processen, actief en constructief te participeren aan de evoluerende maatschappij.

Vakgebonden eindtermen PAV (Tijd- en Ruim- tebewustzijn derde graad BSO

De leerlingen: **17**] zien in op grond van de actualiteit en eigen ervaringen dat er een verband bestaat tussen verleden, heden en toekomst; **19**] kunnen belangrijke wereldproblemen herkennen en bespreken.

Eindtermen geschiedenis derde graad KSO en TSO

De leerlingen: **4**] omschrijven fundamentele conflicten en breuklijnen waarmee moderne samenlevingen worden geconfronteerd; **5**] omschrijven de breuklijnen in de evoluerende Belgische samenleving vanaf 1830; **10**] stellen vragen aan het verleden om actuele spanningsvelden te verhelderen; **16**] kunnen via een historische redenering hun standpunt t.o.v. een maatschappelijk probleem nuanceren; **18**] kunnen het resultaat van een eigen deelopdracht of van een groepswork op een heldere manier weergeven in een mondelinge of schriftelijke uiteenzetting, of uitbeeldend of grafisch; **19***] zijn bereid om actuele spanningsvelden aan de historische ontwikkelingen te relateren. **20***] zijn bereid om actuele/historische spanningsvelden vanuit verschillende gezichtshoeken kritisch te bekijken; **21***] zijn bereid ook hun ingenomen standpunten te confronteren met conflicterende gegevens en die van daaruit te relativiseren; **22***] durven vanuit een intellectueel eerlijke omgang met informatie te reageren op vormen van desinformatie; **25***] zijn bereid vanuit het historisch besef dat individuen en groepen interfereren in maatschappelijke processen, actief en constructief te participeren aan de evoluerende maatschappij.

* Eindtermen aangeduid met een * beogen attitudes.

4. STAPPENPLAN MUSEUMBEZOEK

Hieronder vind je concrete richtlijnen voor de begeleiding. Raadpleeg vooraf ook de pdf-versie van het iBook op onze website. Wie een Ipad of een Mac-computer heeft, kan het iBook zelf downloaden.

Vooraf

Aan het onthaal van het museum haal je de iPads en hoofdtelefoons af. Je geeft je identiteitskaart of rijbewijs als borg. Je ondertekent een document waarmee je je

ertoe verbindt evenveel iPads terug te brengen als je er mee kreeg. De onthaalmedewerkers assisteren je met het opstarten van het iBook. Voor jassen en tassen krijgen jullie ook een locker ter beschikking in de vestiaire op de kelderverdieping.

Inleiding

STOPS	IBOOK	PLAATS	DE LEERKRACHT...	DUUR
1 Praktische afspraken	Slide 1-5	witte trappen (-1)	- begeleidt de leerlingen naar de witte trappen.	10'
2 voorstelling familie Löwenwirth	Slide 6-9	witte trappen (-1)	- geeft inleiding over de Dossinkazerne en Malvine Löwenwirth.	

Begeleid je leerlingen naar de witte trappen (kelderverdieping). Geef daar een korte **inleiding**.

- “Op **welke plek** zijn wij hier?” (*Kazerne Dossin, museum over Holocaust en Mensenrechten.*)
- Eventueel: “Weet je waar de term ‘**Holocaust**’ voor staat?” (*Het massaal vermoorden/uitroeien van Joodse mensen tijdens WOII (1939 - 1945).*)
- “**Waarom** staat dit museum hier **in Mechelen**?” (*Tussen 1942 en 1944 diende de Dossinkazerne, het gebouw tegenover dit museum, als verzamelkamp voor Joden en zigeuners. Van hieruit werden bijna 26.000 mensen gedeporteerd naar Auschwitz-Birkenau waar velen omkwamen in gaskamers en door dwangarbeid.*)
- “**Wat verwacht je** hier te zien?” (*Kazerne Dossin vertelt het historische verhaal van de Jodenvervolging in België om van daaruit een analyse te maken van uitsluiting, discriminatie en massageweld vandaag.*)
- “Hebben jullie **al iemand ontmoet** die een slachtoffer was van de Jodenvervolging?”

Vandaag zullen jullie **tijdens het bezoek kennis maken met Malvine Löwenwirth**, een vrouw van 93 jaar. Toen ze zo oud was als jullie, werden zij en haar familie door de nazi's opgejaagd. Zo meteen krijgen jullie per groepje van twee een iPad. Die iPad zal jullie langs verschillende stops in het museum leiden. Aan het begin en op het einde van elke verdieping bespreken we samen kort wat we al zagen.

Verdeel de leerlingen **in groepjes van twee leerlingen**. **Deel de iPads uit**. De leerlingen bekijken nu de eerste slides.

Stop 1: Praktische afspraken (slide 1-5; witte trappen)
De leerlingen bekijken de praktische afspraken. Ga na of alles duidelijk is.

Stop 2: Voorstelling familie Löwenwirth (slide 6-9; witte trappen)

Slide 6: De leerlingen bekijken het filmpje waarin Malvine zich voorstelt.

Slide 7: De leerlingen bekijken het filmpje waarin Malvine haar familie voorstelt.

Slide 8-9: De leerlingen bekijken de stamboom van de familie Löwenwirth en duiden haar achterkleinkinderen aan door op het scherm van de iPad te tikken. De iPad geeft aan of hun antwoord correct is. Met deze oefening doorgronden ze de stamboom en realiseren zij zich dat ze generatiegenoten zijn van Malvine's achterkleinkinderen.

Verdieping 1: Massa

paneelnummer

STOPS	IBOOK	PLAATS	DE LEERKRACHT...	DUUR
	Slide 10		- begeleidt leerlingen naar verdieping 1. - geeft korte inleiding over verdieping 1.	25'
3 Aankomst in België	Slide 11-12	115 Joods leven in België		
4 Joodse identiteit	Slide 13-15	120,122 Joodse identiteit en diversiteit		
5 Vluchten	Slide 16-17	129 De Joodse weggevoerden van 1940		
6 België bezet	Slide 18-19	127 België bezet		
7 Jodenregistratie	Slide 20-27	141 Een tweede Jodenregistratie		
8 Migratie vandaag	Slide 28-37	Migratie	- polst hoe leerlingen museumbezoek ervaren en beantwoordt eventuele vragen. - onderwijsleergesprek en begeleiding quiz over migratie.	

Begeleid de leerlingen met de trap naar de **eerste verdieping**. Stel de groep links van de wandfoto in de zijbeuk op. Geef een **inleiding**

© Christophe Ketels

over de verdieping Massa.

“Deze verdieping gaat over hoe mensen zich, als ze in groep zijn, anders gedragen dan alleen. Soms voelen groepen zich meer verbonden door zich tegen anderen af te zetten. Zo ook in het Duitsland van de jaren 30: als Hitler en de nazi's aan de macht komen en hun racistische ideeën verspreiden, wordt geweld tegen Joodse mensen heel gewoon. Veel Joden zijn in die tijd op de dool: ze vluchten van plek naar plek, maar zijn nergens veilig. Ook Malvine komt uit een familie van vluchtelingen. Jullie vertrekken nu naar de eerste stop om te luisteren naar haar verhaal. Vergeet niet onderweg foto's te trekken met je smartphone. Aan het eind van de verdieping wachten we op elkaar aan de mensenrechtenmuur.”

Stop 3: Aankomst in België (slide 11-12; paneel 115: Joods leven in België)

De leerlingen bekijken op de iPad een filmpje over Malvines migratie.

Stop 4: Joodse identiteit (slide 13-15; paneel 120,122: Joodse identiteit en diversiteit)

Op slide 14 beluisteren de leerlingen het audiofragment over de Joodse beleving van Malvine.

Op slide 15 bekijken de leerlingen de informatie op de slide over Joodse identiteit.

Stop 5: Vluchten (slide 16-17; paneel 129: De Joodse weggevoerden van 1940)

Slide 17 vraagt de leerlingen de foto's van vluchtelingen aan te raken op het scherm in het museum. Zo ontdekken zij hun afgelegde trajecten.

Stop 6: België bezet (slide 18-19; paneel 127: België bezet)

De leerlingen bekijken het filmpje op het scherm in het museum. Op slide 19 luisteren ze naar het audiofragment over het uitbreken van de oorlog.

Stop 7: Jodenregistratie (slide 20-27; paneel 141: Een tweede Jodenregistratie)

Slide 21: De leerlingen bekijken het filmpje over de Jodenregistratie.

Slide 22-27: De leerlingen bekijken de identiteitskaarten van vandaag en beantwoorden de vragen.

- Wat zou jij er van vinden als heel persoonlijke informatie op je identiteitskaart zou staan?
- Wat kan het gevolg zijn van zo'n stempel?

Op slide 27 vinden ze de antwoorden als ze op het informatie-icoon klikken.

Stop 8: Migratie vandaag

(slide 28-37; mensenrechtenmuur: migratie)
Wacht op de leerlingen aan de mensenrechtmuur: migratie. Pols bij de leerlingen hoe ze hun museumbezoek ervaren. Laat enkelen hun zelfgenomen foto tonen. Beantwoord eventuele vragen.

Wijs op de migratiefoto's op de muur. Stel vragen als:

- Wat hebben al deze mensen op de muur gemeen? (Ze zijn allemaal vluchtelingen of migranten.)
- Wat is de link met het verhaal van Malvine? (Ook haar familie waren vluchtelingen, net als meer dan 90% van de Joodse gemeenschap in België voor de oorlog. Ze kwamen van overal, maar vooral uit de Sovjet-Unie (vanaf 1880), Polen (vanaf 1920) en Duitsland (jaren 30). De meesten kwamen berooid in België aan. Net als de vluchtelingen vandaag werden ze niet met open armen ontvangen. Er was veel wantrouwen en angst.)
- Waarom migreren/vluchten mensen? (Niet zomaar voor hun plezier. Mensen vluchten enkel als ze niet anders kunnen. Dat kan om economische, politieke, ecologische, ... redenen zijn.)
- Wat weten wij over vluchtelingen vandaag?

Laat de leerlingen de stellingen op de iPad beoordelen. Pols naar reacties van leerlingen op de stellingen. Verbazen de antwoorden hen? Wat beïnvloedt ons beeld van vluchtelingen.

© Sven Smets

Verdieping 2: Angst

STOPS	IBOOK	PLAATS	DE LEERKRACHT...	DUUR
	Slide 38		- begeleidt leerlingen naar verdieping 2. - geeft korte inleiding over verdieping 2.	25'
9 Verbod op onderwijs	Slide 39-41	200-202 VJB en het Joodse onderwijs		
10 Anti-Joodse wetten	Slide 42-43	212 Verordeningen van de Militärverwaltung		
11 Jodenster	Slide 44-46	100 Jodenster en verzet		
12 Deportatie	Slide 47-53	221 Joodse strategieën		
13 Verzet	Slide 54-55	231-232 Belgisch verzet, Joods verzet		
14 Discriminatie	Slide 56-57	Uitsluiting	- polst hoe leerlingen het museumbezoek ervaren en beantwoordt eventuele vragen. - onderwijsleergesprek over uitsluiting en discriminatie vandaag.	

Begeleid je leerlingen met de trap naar de **tweede verdieping**. Stel je groep op in de zijgang links van de grote foto. Geef een inleiding op het thema 'angst'.

Stop 9: Verbod op onderwijs (slide 39-41; paneel 200-202: VJB en het Joodse onderwijs)

Op slide 39 bekijken de leerlingen het filmpje over Kopel en de Jodenwetten.

Op slide 40-41 krijgen de leerlingen een opdracht: ze lezen de uitspraak van Malvine over het verbod op onderwijs en gaan op zoek naar een beeld in het museum dat bij die uitspraak past. Daar nemen ze een foto van met hun smartphone.

Stop 10: Anti-Joodse wetten (slide 42-43; paneel 212: Verordeningen van de Militärverwaltung)

De leerlingen discussiëren over de anti-Joodse wetten en welke hen het meest ingrijpend lijkt.

Stop 11: De Jodenster (slide 44-46; paneel 216-218: Jodenster en verzet)

De leerlingen bekijken op slide 46 het filmpje over het huwelijk van Malvine en Kopel.

Stop 12: Deportatie (slide 47-53; paneel 221: Joodse strategieën)

De leerlingen bekijken het paneel en luisteren op slide 48 naar het audiofragment over het tewerkstellingsbevel.

Op slide 49 bekijken de leerlingen de getuigenis van Esther Löwenwirth.

Op slide 50 luisteren de leerlingen naar het audiofragment terwijl ze de brief van Philippe Löwenwirth op het paneel bekijken.

De leerlingen beantwoorden de vraag op slide 51 'Mijn familie volgt het bevel op. Wat doen de andere Joden?' Op slide 52-53 staat het juiste antwoord.

Stop 13: Verzet (slide 54-55; paneel 231-232: Belgisch verzet, Joods verzet)

Het audiofragment op slide 55 vraagt hen op paneel 232 op

zoek te gaan naar de neven van Malvine bij het verzet. (Let op: de schrijfwijze wijkt ietsje af, er staat Lövenvirth).

Stop 14: Discriminatie (slide 20-25; mensenrechtenmuur: uitsluiting)

© Sven Smets

Wacht op de leerlingen aan de mensenrechtenmuur: uitsluiting. Pols bij de leerlingen hoe ze hun museumbezoek ervaren. Laat enkelen hun zelfgenomen foto tonen. Beantwoord eventuele vragen.

Wijs nu op de foto's rond uitsluiting op de muur.

- Leg de link uit met het verhaal van Malvine. *(Uitsluiting kan nog erger worden. Als in een samenleving in wetten wordt vastgelegd dat niet alle mensen dezelfde rechten hebben, is geweld tussen die groepen haast onvermijdelijk. In bezet België bijvoorbeeld, waren Joden officieel minderwaardige burgers. Wetten bepaalden wat ze moesten of niet meer mochten. (Vraag eventueel voorbeelden.) Door dit etiket werd geweld, bijvoorbeeld bij de arrestaties, acceptabel.)*
- Kunnen jullie deze foto's thuisbrengen? Wat weten jullie over de Apartheid in Zuid-Afrika? Over derassensegregatie in de Verenigde Staten tot 1960? Over het koloniale verleden in Congo?
- Vandaag zijn alle Belgische burgers in principe gelijk voor de wet. Maar vaak begint discriminatie van onderuit. Op basis waarvan worden mensen vandaag nog gediscrimineerd? (Huidskleur, afkomst, overtuiging, seksuele voorkeur, beperking, ...)
- Waren jullie zelf al eens getuige van discriminatie? (Arbeidsmarkt, woningmarkt, uitgaansleven, ...)

Leg tenslotte de link met de derde verdieping. *Joden worden uit de samenleving geïsoleerd en uiteindelijk ook letterlijk verwijderd. Mannen, vrouwen en kinderen worden opgepakt en naar Dossin gebracht. Ook de vader, zussen en broer van Malvine. Wat gebeurt er verder met hen? Zal Malvine hen ooit nog terugzien? En wat gebeurt er met Malvine en Kopel, die besluiten onder te duiken?*

Verdieping 3: Dood

STOPS	IBOOK	PLAATS	DE LEERKRACHT...	DUUR
	Slide 58		- begeleidt leerlingen naar verdieping 3. - geeft korte inleiding over verdieping 3.	35'
15 De Dossinkazerne	Slide 59-60	300-307 De Dossinkazerne: 28 transporten		
16 Transport III	Slide 61-64	309 Transport III		
17 Geef ze een gezicht	Slide 65-73	Scherm aan de portrettenmuur		
18 Massageweld	Slide 74-79	332-347 Gang		
19 Onderduik	Slide 80-81	360,362 Onderduik		
20 Naoorlogs leven	Slide 82-86	365-366,373 Naoorlogs trauma		
21 Massageweld wereldwijd	Slide 87-89	Uitroeiing	- polst hoe leerlingen museumbezoek ervaren en beantwoordt eventuele vragen. - onderwijsleergesprek en begeleiding quiz over (mechanismen) massageweld wereldwijd.	

© Sven Smets

Begeleid je leerlingen met de trap naar de **derde verdieping**. Stel je groep op rechts van de wandfoto met zicht op de foto van de binnenplaats van Dossin (paneel 307). Geef een korte **inleiding** over de verdieping Dood.

In de Dossinkazerne werden zo'n 25.500 Joden en 350 zigeuners opgesloten. Ook de familie van Malvine. Bij hun aankomst in de Dossinkazerne moesten ze hun bagage afgeven. Die werd gecontroleerd op kostbaarheden zoals geld en juwelen. (Wijs bagage aan op foto 5.11 op paneel 307.) Op de oproepingsbrief, die jullie daarnet zagen, stond wat ze moesten meenemen. Weet je nog wat? (Eten voor twee weken, werkschoenen, sokken, hemden, ondergoed, werkkledij, dekens, bestek, bord en drinkbeker). Zo wordt de leugen van

zie je de *Aufnahme*, de ontvangst. Joodse gevangenen werden ingeschakeld om de nieuwe gevangenen in te schrijven op lijsten en hen een bordje om de hals te hangen waar hun transportnummer op stond. (Wijs op de vitrinekast; paneel 302.) Met dat transport zullen ze in treinen worden weggevoerd. Bestemming: Auschwitz-Birkenau waar mensen aan hoog tempo worden omgebracht. Op deze verdieping gaan we bekijken hoe dat alles in zijn werk ging. We kijken eerst naar een filmpje over de Dossinkazerne.

Stop 15: De Dossinkazerne (slide 59-65; paneel 300-307: De Dossinkazerne: 28 transporten)

De leerlingen bekijken het filmpje over de Dossinkazerne.

Stop 16: Transport III (slide 61-64; paneel 309: Transport III)

Op slide 62 luisteren de leerlingen naar het audiofragment over de deportatie van Malvine's broer en zussen.

Op slide 63-64 bekijken de leerlingen nogmaals de stamboom en beantwoorden ze de vraag 'Wie van mijn familie is door de nazi's omgebracht?' Ze tikken hiervoor op het scherm.

Stop 17: Geef ze een gezicht (slide 65-73)

Op slide 66 luisteren de leerlingen naar het audiofragment dat uitleg geeft bij de portrettenmuur.

Slide 67 geeft een opdracht: op het aanraakscherm bij de portrettenmuur moeten zij de portretten van Hermine, Irena en Adolf opzoeken. (Let op: Irena wordt hier als Irena gespeld).

De leerlingen bekijken op slide 73 het filmpje waarin de draagwijdte van de portrettenmuur duidelijk wordt.

Stop 18: Massageweld (slide 74-79; panelen 332-347: gang)

De leerlingen wandelen door de gang en luisteren op slide 75 naar het audiofragment over de aankomst in Auschwitz-Birkenau.

De leerlingen bekijken de tekeningen op het einde van de gang en luisteren op slide 78 naar de getuigenis van Lejb Langfuss, iemand van het Sonderkommando.

Vervolgens slaan de leerlingen de hoek om en bekijken ze het blik Zyklon B en de kampuniformen in de vitrine (panelen 351 en 353).

Stop 19: Onderduik (slide 80-81; panelen 360,362: Onderduik)

Op slide 81 bekijken de leerlingen het filmpje over de onderduik van Malvine.

Stop 20: Naoorlogs leven (slide 82-86; panelen 365-366,373: Naoorlogs trauma)

Op slide 83 luisteren de leerlingen naar het audiofragment over de bevrijding terwijl ze de foto's op panelen 365 en 366 bekijken.

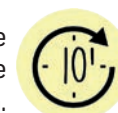
Op slide 84 bekijken ze het filmpje over de balans na de bevrijding.

Slide 86: De leerlingen luisteren naar het audiofragment over het leven na de oorlog. Ondertussen bekijken ze de foto van Malvine en haar dochttertje op het paneel.

Stop 21: Massageweld wereldwijd (slide 87-89; mensenrechtenmuur: uitroeiing)

Wacht op de leerlingen aan de mensenrechtenmuur: uitsluiting. Pols bij de leerlingen hoe ze hun museumbezoek ervaren. Laat enkelen hun zelfgenomen foto tonen. Beantwoord eventuele vragen.

Wijs nu op de foto's rond uitroeiing op de muur. Dit zijn allemaal foto's van genocide of massamoord: grote groepen mensen moorden andere groepen mensen uit.

- Welke contexten kan je herkennen? (*Rwanda, Cambodja, Herero's, Armenië, ...*)
- Elke genocide doorloopt steeds min of meer dezelfde tien stappen. Kan je enkele voorbeelden van zo'n stappen bedenken? (*opdeling, symbolisatie (brandmerken), discriminatie, ontmenselijking, organisatie, polarisatie, voorbereiding, vervolging, uitroeiing, ontkenning*).

Kader vervolgens de opdracht: je hebt verschillende van die stappen in het museum voorbij zien komen. Link de afbeeldingen uit het museum met de juiste stap.

Slide 89: De leerlingen maken de opdracht op iPad.

Memoriaal

STOPS	IBOOK	PLAATS	DE LEERKRACHT...	DUUR
	Slide 90		- begeleidt leerlingen naar de binnenplaats van de Dossinkazerne. - geeft korte inleiding over het memoriaal.	25'
22 De Binnenplaats	Slide 91	Binnenplaats Dossinkazerne		
23 Sporen	Slide 92-93	Zaal Sporen (gelijkvloers)		
24 Lange Kievitstraat	Slide 94-95	Zaal Lange Kievitstraat (gelijkvloers)		
25 Namen noemen en Geef ze een gezicht	Slide 96-97	Zaal Namen noemen en Geef ze een gezicht (kelderverdieping)		
26 Debriefing		Zaal Debriefing (kelder-verdieping)	- onderwijsleergesprek over het museumbezoek, ervaringen, gevoelens, impressies, ...	

Begeleid de leerlingen naar de binnenplaats van de Dossinkazerne aan de overkant van het museum. Bij slecht weer kan je in de inkomhal van het memoriaal gaan staan.

© Sven Smets

Stop 22: De binnenplaats (slide 91; binnenplaats Dossinkazerne)

De leerlingen luisteren naar het audiofragment dat de betekenis van het memoriaal uitlegt.

Stop 23: Zaal Sporen (slide 92-93; Zaal Sporen – gelijkvloers)

De leerlingen bezoeken de zaal Sporen en luisteren naar het bijhorende audiofragment.

Stop 24: Zaal Lange Kievitstraat (slide 94-95; Zaal Lange Kievitstraat – gelijkvloers)

De leerlingen luisteren naar het audiofragment over de razzia's en ze bekijken het kunstwerk.

Meer info?

Titel kunstwerk: 15 augustus 1942. Lange Kievitstraat Antwerpen.

In de nacht van 15 op 16 augustus 1942 organiseert de nazibezetter de eerste van vier grote razzia tegen de Joden. De Antwerpse politie mobiliseert vijftig politieagenten om de arrestaties mee uit te voeren. Die nacht worden er 845 Joden opgepakt. Ze worden via de Dossinkazerne naar Auschwitz-Birkenau gedeporteerd. De Lange Kievitstraat waar veel Joden wonen, is één van de getroffen buurten. De politieverslagen en getuigenissen over de razzia's vormen de inspiratie voor dit kunstwerk. Gezinnen worden opgeschrikt en moeten hun huis in allerijl verlaten. Als ze net aan het eten zijn, blijven de pannen op het vuur staan. De lichten blijven branden. Soms stappen mensen uit het leven om aan de arrestatie te ontkomen.

Stop 25: Zaal Namen Noemen en Geef ze een gezicht

(slide 96-97; kelderverdieping)

De leerlingen luisteren naar het audiofragment dat uitleg geeft bij de zaal met de stemmen en bij de zaal met de schermen.

Stop 26: Zaal Debriefing (kelderverdieping)

Begeleid de leerlingen naar de laatste zaal. De leerlingen gaan in een kring zitten. Stel vragen als:

- Wat vonden jullie van dit bezoek?
- Wat wil je onthouden van het verhaal van Malvine?
- Welke van de foto's die jullie namen vat voor jullie de boodschap van het museum samen? Waarom?
- Is het verhaal van Malvine voor jou een afgesloten hoofdstuk of zie jij parallellen met vandaag?
- Welk inzicht neem je vandaag mee naar huis?

Tot slot

Het bezoek is nu ten einde. Begeleid de leerlingen terug naar het museum. **Verzamel de iPads en geef ze af aan de onthaalmedewerkers.** Je krijgt je identiteitsdocument weer terug. De leerlingen kunnen in de vestiaire hun spullen ophalen.

5. HANDLEIDING IBOOK

Hieronder vind je enkele praktische tips om met het iBook aan de slag te gaan.

Luider? Stiller?

Links bovenaan de iPad zijn twee toetsen om het geluid te regelen.

Volgende pagina? Vorige pagina?

Swipe met je vinger over het scherm van rechts naar links om naar de volgende pagina te gaan. Beweeg van links naar rechts met je vinger om terug te keren naar de vorige pagina.

Extra informatie?

Klik op het informatie-icoon om meer te weten te komen.

Menubalk

Hou je vinger even op het scherm. Daarna verschijnt er bovenaan de menubalk met verschillende opties.

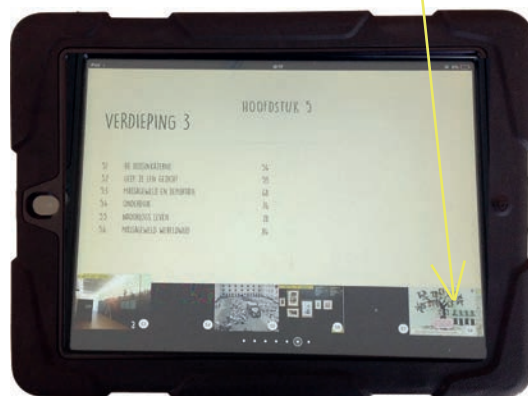
Bibliotheek

In de bibliotheek heb je toegang tot de verschillende boeken die het iBook aanbiedt. Kazerne Dossin beschikt over een Franstalige en Nederlandstalige versie van 'Een leven beleven'. Klik op het boek dat je wil openen.

Inhoudsopgave

Hier vind je de verschillende stops van het iBook terug. Door onderaan naar links of rechts te swipen, kan je op een snelle manier door de structuur van het iBook gaan. De gewenste pagina gevonden? Klik op de afbeelding.

Woordenlijst

In deze woordenlijst worden moeilijke begrippen uitgelegd. Klik op een woord in de lijst om de definitie te lezen. Klaar? Klik op 'gereed' om terug te keren naar het iBook.

	STOPS	IBOOK	PLAATS	DE LEERKRACHT...	DUUR
-1	1 Praktische afspraken	Slide 1-5	witte trappen (-1)	- begeleidt de leerlingen naar de witte trappen	10'
	2 Voorstelling familie Löwenwirth	Slide 6-9	witte trappen (-1)	- geeft een inleiding over de Dossinkazerne en Malvine Löwenwirth	
VERDIEPING 1		Slide 10		- begeleidt de leerlingen naar verdieping 1 - geeft een korte inleiding over verdieping 1	25'
	3 Aankomst in België	Slide 11-12	115 Joods leven in België		
	4 Joodse identiteit	Slide 13-15	120, 122 Joodse identiteit en diversiteit		
	5 Vluchten	Slide 16-17	129 De Joodse weggevoerden van 1940		
	6 België bezet	Slide 18-19	127 België bezet		
	7 Jodenregistratie	Slide 20-27	141 Een tweede Jodenregistratie		
	8 Migratie vandaag	Slide 28-37	Migratie	- Polst hoe de leerlingen het museumbezoek ervaren en beantwoordt eventuele vragen. - Onderwijsleergesprek en begeleiding quiz over migratie en vluchten	
		Slide 38		- begeleidt de leerlingen naar verdieping 2 - geeft korte inleiding over verdieping 2	25'
VERDIEPING 2	9 Verbod op onderwijs	Slide 39-41	200-202 VJB en het Joodse onderwijs		
	10 Anti-Joodse wetten	Slide 42-43	212 Verordeningen van de Militärverwaltung		
	11 Jodenster	Slide 44-46	216-218 Jodenster en verzet		
	12 Deportatie	Slide 47-53	221 Belgisch verzet, Joods verzet		
	13 Verzet	Slide 54-55	231-232 Uitsluiting	- polst hoe de leerlingen het museumbezoek ervaren en beantwoordt eventuele vragen.	
	14 Discriminatie	Slide 56-57		- onderwijsleergesprek over uitsluiting en discriminatie vandaag	

STOPS	IBOOK	PLAATS	DE LEERKRACHT...	DUUR
	Slide 58		- begeleidt de leerlingen naar verdieping 3. - geeft een inleiding over de verdieping 3.	35'
15 De Dossinkazerne	Slide 59-60	300-307 De Dossinkazerne: 28 transporten		
16 Transport III	Slide 61-64	309 Transport III		
17 Geef ze een gezicht	Slide 65-73	Scherf aan de portrettenmuur		
18 Massageweld	Slide 74-79	332-347 Gang		
19 Onderduik	Slide 80-81	356-358 Onderduik		
20 Naoorlogs leven	Slide 82-86	365-366,373 Naoorlogs leven		
21 Massageweld wereldwijd	Slide 87-89	Uitroeiing	- polst hoe de leerlingen het museumbezoek ervaren en beantwoordt eventuele vragen. - Onderwijsleergesprek en begeleiding quiz over mechanismen en massageweld wereldwijd	
	Slide 90		- begeleidt de leerlingen naar de binnenplaats van de Dossinkazerne. - geeft een korte inleiding over het memoriaal.	25'
22 De Dossinkazerne	Slide 91	Binnenplaats Dossinkazerne		
23 Sporen	Slide 92-93	Zaal Sporen (gelijkvloers)		
24 Lange Kievitstraat	Slide 94-95	Zaal Lange Kievitstraat (gelijkvloers)		
25 Namen noemen en Geef ze een gezicht	Slide 96-97	Zaal Namen noemen en Geef ze een gezicht (kelderverdieping)		
26 Debriefing		Zaal Debriefing (kelderverdieping	- Onderwijsleergesprek over het museumbezoek, ervaringen, gevoelens, impressies, ...	